

1-mavzu: Falsafaning mohiyati va jamiyat taraqqiyotidagi roli

Ma'ruzachi: falsafa fanlari doktori (PhD) L.E. Baxranov

Reja

1. Falsafa tushunchasining kelib chiqishi. Falsafaning predmeti va asosiy mazmuni.
2. Dunyoqarash tushunchasi, uning mohiyati. Dunyoqarashning tarixiy shakllari (mifologik, diniy, falsafiy).
3. Falsafani o'rganishning ahamiyati.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Madayeva Sh.O. Falsafa. – T.: “Mumtoz so‘z”, 2019.
2. Nazarov Q. va boshqalar. Falsafa asoslari. – T., 2018.
3. Saifnazarov I. Falsafa. – T.: “Innovatsiya”, 2024.
5. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2023. – 415 б.
6. Фалсафа қисқача изоҳли луғат. – Т.: “Шарқ”, 2004.
7. Жўраева С. 100 мумтоз файласуф.– Т.: “Ёшлар матбуоти”, 2023. – 416 б.

Mavzuga doir tayanch soʻz va iboralar

Falsafa, dunyoqarash, shaxs, idrok, dunyoqarashning tarixiy shakllari, fetishizm, animizm, totemizm, magiya, ontologiya, gnoseologiya, fan metodologiyasi, ijtimoiy falsafa, etika, aksiologiya, falsafiy antropologiya, metafizika, ong, tafakkur, ruh, materiya, tabiat, borliq, fan.

1. Falsafa tushunchasining kelib chiqishi. Falsafaning predmeti va asosiy mazmuni.

Yunoncha «**filosofiya**» soʻzi «donishmandlikni sevish» («**filo**» – sevaman, «**sofiya**» – donolik) degan maʼnoni anglatadi.

- tushunishga intilish

- bilimga intilish

«Filosofiya» atamasini
ilmiy muomalaga dastlab
matematik alloma **Pifagor**
kiritgan.

Pifagor bu tushuncha ma'nosini **Olimpiya**
o'yinlari misolida bunday tushuntirib bergan:

- o'yinlarga keladigan **birinchi** **guruh** **kishilar** – bellashish, kuch sinashish, ya'ni o'zi va o'zligini namoyon etishni;
- **ikkinchi** **bir** **guruh** – savdo-sotiq qilish, boyligini ko'paytirishni;
- **uchinchisi** **esa** – o'yindan ma'naviy ozuqa olish, haqiqatni bilish va aniqlashni maqsad qilib oladi.

Ana shu **uchinchi** **guruhga** **mansub** **kishilar**,
Pifagor talqiniga ko'ra, faylasuflar edi.

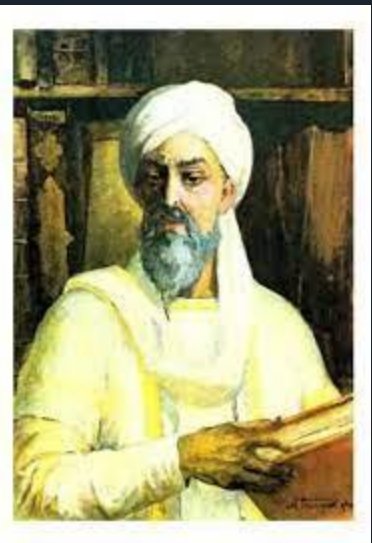

Qadimgi Sharq va Yunonistonda har tomonlama chuqur bilim va katta hayotiy tajribaga ega bo'lgan, inson ma'naviyatini boyitish va haqiqatni bilishga intiluvchi kishilarni faylasuf deb ataganlar.

Agar saltanat har qanday talabga javob bersa-yu, ammo uni donishmandlik tark etsa, mamlakat hukumatsiz qoldi, deyavering. Bu mamlakatni boshqaruvchi hukmdor ham o'z mavqiyeni butkul yo'qotadi. Mamlakat esa halokatga yuz tutadi.

Abu Nasr Forobiy

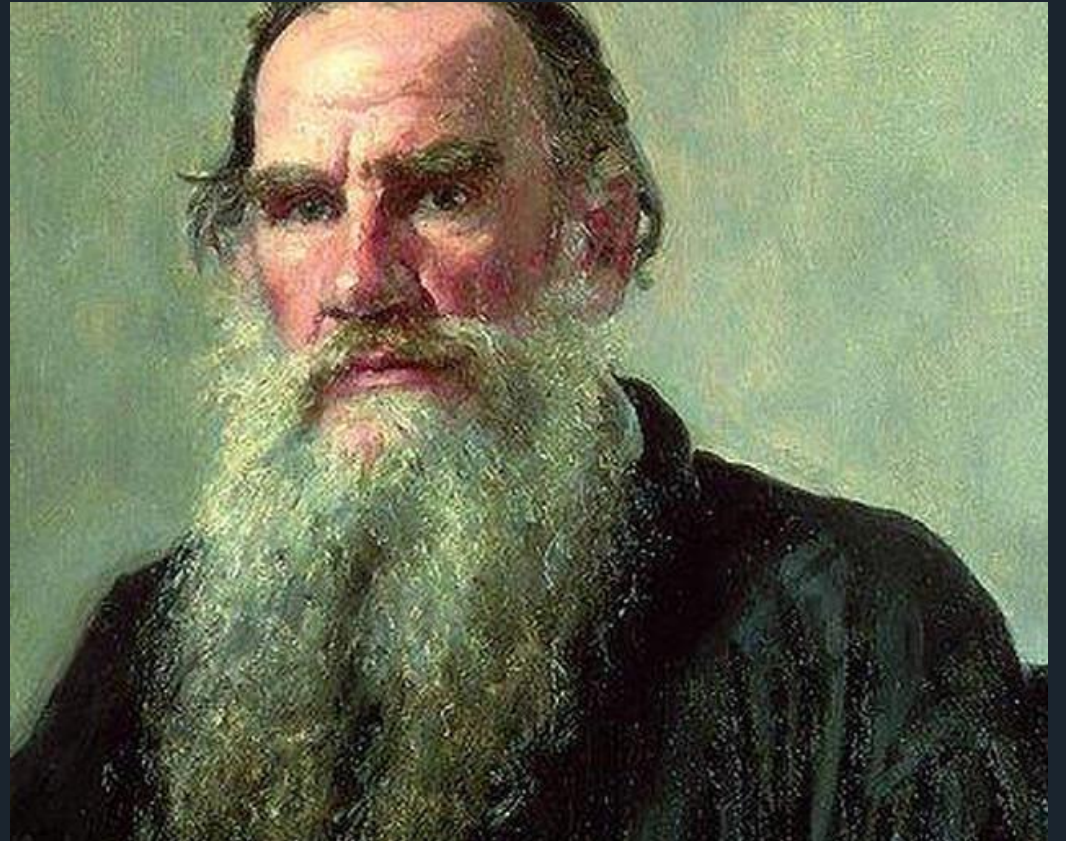
Donishmandlik bizga hayot so'qmoqlarida ulug' saodatni hozirlab in'om etuvchi vositadir.

Abu Ali ibn Sino

Donishmandlar:

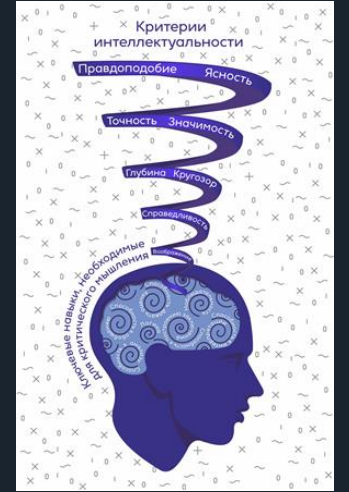
- avvalo, boshqalarga bergan maslahatlariga o'zlari amal qiladilar;
- ikkinchidan, hech qachon haqiqatga qarshi bormaydilar;
- uchinchidan, atrofidagi kishilarning nuqsonlariga sabr-toqat bilan chidaydilar».

Lev Tolstoy

Falsafa fan sifatida insonga:

- o‘z mohiyatini (men kimman?);
- jamiyatdagi o‘rnini (mening o‘rnim qayerda?);
- maqsad va manfaatlarini chuqur anglashiga (yashashdan maqsad nima?);
 - mustaqil, erkin fikrlab haqiqatni bilishiga;
- hayot saboqlarini, barcha bilimlarini ma’lum ilmiy, axloqiy qadriyatlar asosida umumlashtirib, borliq, uning shakllari haqida yaxlit xulosalar qilishiga imkon beradigan bilim sohasidir.

Falsafa:

- tabiat, jamiyat va insonning mohiyati haqidagi eng umumiy bilimlarni o‘zida ifodalaydi;
 - insonni borliqqa bo‘lgan munosabatini belgilab beradi;
- tabiat, jamiyat va tafakkur taraqqiyotining eng umumiy muammolarini o‘rganadi;
- falsafiy dunyoqarashni shakllantiradi

Falsafa —

barcha fanlar rivojlanishiga asos boʻladigan va ulardan oziqlanadigan, ayni paytda ularning rivojlanish yoʻllarini belgilab beradigan umuminsoniy va universal fan.

Falsaning bo'limlari (bilimlar strukturasi)

Ontologiya

Etika

Gnoseologiya

Estetika

Ijtimoiy falsafa

Mantiq

Falsafiy antropologiya

Aksiologiya

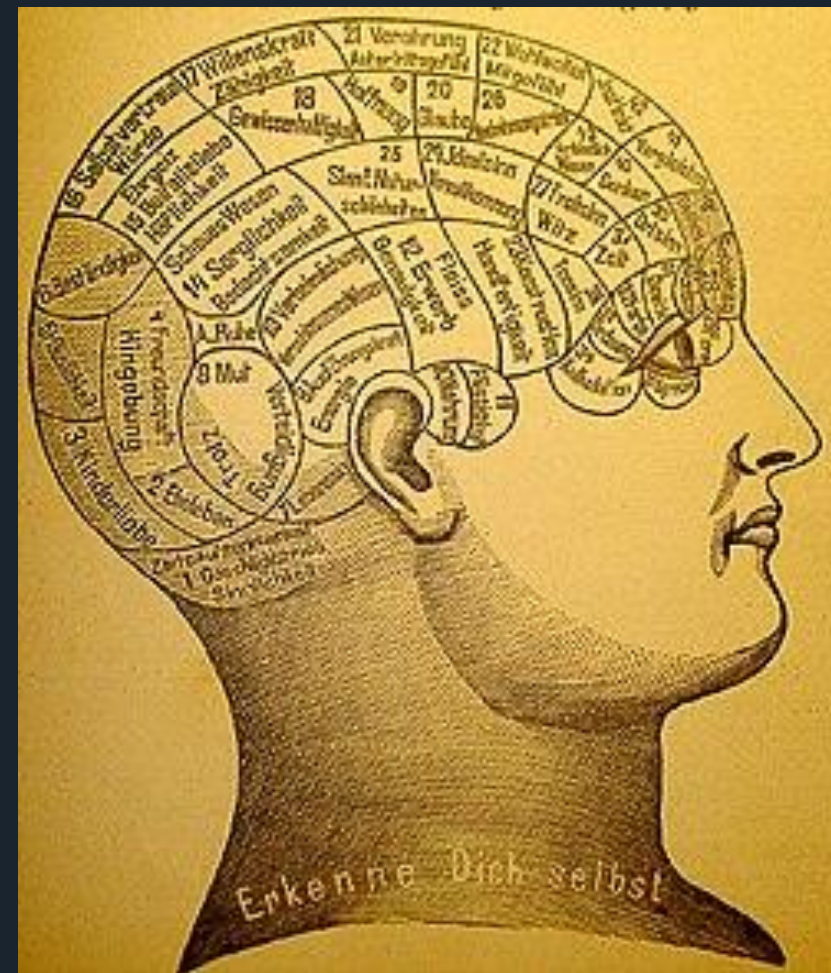
Prakseologiya

2. Dunyoqarash tushunchasi, uning mohiyati. Dunyoqarashning tarixiy shakllari (mifologik, diniy, falsafiy).

Dunyoqarash:

- insonning tevarak-atrofini qurshab turgan voqelik to'g'risidagi, olamning mohiyati, tuzilishi, o'zining undagi o'рни haqidagi qarashlari, tasavvurlari va bilimlari tizimidir.
- olamni eng umumiy tarzda *tasavvur qilish, idrok etish va bilishdir.*

DUNYOQARASH TURLARI:

mifologik

diniy

falsafiy

1. Mifologik dunyoqarash

“Mif” tushunchasi yunoncha
“mythos» so‘zidan kelib
chiqqan bo‘lib, **afsona**,
rivoyat degan ma’noni
anglatadi.

Mifologik dunyoqarash aks etgan

rivoyatlar va afsonalar

mavzu jihatdan turlichadir.

Ularda:

- dunyoning paydo bo‘lishi;
- uning tuzilishi;
- hodisalarining yuz berishi;
- dunyoning boshqarilishi;
- predmet va hodisalarning o‘zaro munosabatlari

2. Diniy dunyoqarash

«Din» soʻzi arabcha soʻz boʻlib «eʼtiqod», «ishonch», «ishonmoq» degan maʼnolarni anglatadi

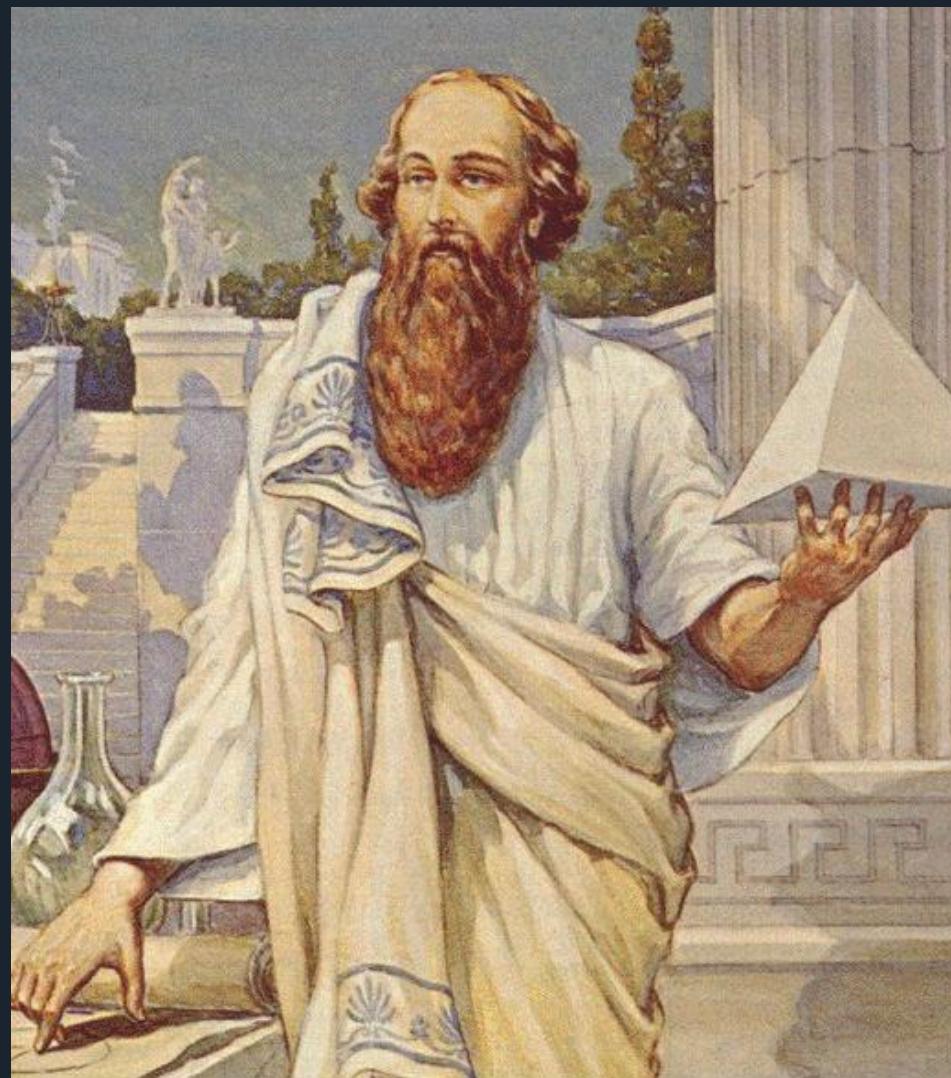
Mif kabi din zamirida ham eʼtiqod, tuygʻular va emotsiyalar yotadi.

Diniy dunyoqarashning muhim jihatlarini diniy tuygʻu, diniy aqidalarga ishonish, sigʻinish, diniy eʼtiqod va shu kabilar tashkil qiladi.

3. Falsafiy dunyoqarash

Taxminan 2500 ming yil muqaddam dunyoqarashning uchinchi shakli – falsafa paydo bo‘lishi uchun zarur shart-sharoit Yevropa va Osiyoda deyarli bir vaqtda yuzaga keldi.

Dunyoqarashning avvalgi shakllari – mif va dindan farqli o‘laroq, falsafa dunyoni e’tiqod va tuyg‘ularga tayanib emas, balki aql va bilimlarga tayangan holda tushuntiradi.

3. Falsafiy dunyoqarash

Falsafiy dunyoqarash — dunyoni, borliqni aqliy jihatdan umumlashtirib tushuntiruvchi nazariy qarashlardir.

Falsafiy dunyoqarash — insonning olam, odam va borliqqa munosabatini ifodalovchi bilimlar tizimidir.

Falsafiy dunyoqarashning tarkibiy qismlari

- bilimlar;
- kelajakka qaratilgan g'oya va maqsadlar,
 - tabiiy va ijtimoiy fan yutuqlari;
 - diniy tasavvurlar;
 - qadriyatlar,
 - ishonch-e'tiqod;
 - fikr;
 - hissiyot

Falsafiy dunyoqarashning asosiy yo‘nalishlari

Materialistik

dunyoqarash yo‘nalishi

Metafizika —

borliqning sezgilardan
yuqori turuvchi
prinsiplari va umumiy
asoslari to‘g‘risidagi fan.

Sofistika — mantiqni atayin buzib
muhokama yuritish

Dialektika — barqarorlik va beqarorlikning o‘zaro munosabatini o‘rganadi

Idealistik dunyoqarash

yo‘nalishi

Sinergetika —

sistemalarning o‘z-o‘zidan
tashkil bo‘lish nazariyasi

Eklektika — turli qarama-qarshi
nazariyalarni aralash-quralash qilib yuboruvchi
tafakkur

Falsafaning zamonaviy muammolari

- Uchinchi jahon urushi xavfi;
- Ommaviy axborot vositalari;
- Ekologiya, demografiya, xavfsizlik;
- Energetika resurslari yetishmasligi;
- Qashshoqlikka chek qo'yish;
- Xalqaro jinoyatchilik va h.k.
- AT va sun'iy intellekt (AI)

3. Falsafani o'rganishning ahamiyati

**Biz barpo etayotgan
yangi O'zbekistonning
milliy g'oyasi
insonparvarlik, ezgulik
va bunyodkorlik g'oyasi
bo'ladi.**

Shavkat Mirziyoyev.

Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan, ta'lim-tarbiya tizimidan boshlanadi.

Shavkat Mirziyoyev.

Hozirda yaratilayotgan zamonaviy maktab darsliklari metodikasi “4 K” modeliga asoslanadi.

Bular:

1. (K) Kollaboratsiya – jamoa bo‘lib ishlash qobiliyatini shakllantirish.
2. (K) Kommunikativlik – odamlar bilan muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish.
3. (K) Kreativ fikrlash – o‘z maqsadiga erishish yo‘lida yangiliklarga qo‘l urish, noodatiy qarorlar qabul qilish, ixtirochilik ko‘nikmalarini o‘rgatish.
4. (K) Kritik fikrlash – o‘z mustaqil fikriga ega bo‘lish va uni ifoda etish, masalaga tanqidiy yondashsish.

Xulosa

Olam

Mohiyat

Odam

Dialektika

Hodisa

E'tiboringiz uchun katta rahmat!